

Bonen met bittere nasmaak?

X. Debourse en C. Rousseau

Alle mooie foto's en aantrekkelijke verhalen over de chocoladeproductie ten spijt, is de realiteit voor de lokale boeren vaak veel minder fraai. En de bedrijven uit de sector hebben duidelijk liever niet dat we dit aspect van de zaak aanboren.

Wie cacao zegt, zegt uiteraard chocolade. Maar de tropische bonen dienen niet enkel daarvoor. Alles samen leven bijna 20 miljoen mensen rechtstreeks van de productie van cacaobonen, vooral dan in West-Afrika. In sommige landen als Ghana, Ivoorkust of Kameroen is cacao goed voor 30, 40, ja zelfs meer dan 50 % van de export.

Ruim 90 % van deze productie vindt plaats op kleine plantages van minder dan 5 hectare. De cacaoboeren zijn er zeer afhankelijk van om te overleven, want diversificatie blijft veeleer uitzonderlijk. De grote instabiliteit van de internationale grondstofprijzen maakt hun situatie alsmaar hachelijker en heeft nefaste gevolgen.

Over kinderarbeid, biodiversiteit en pesticiden

► Kinderarbeid – kinderen zijn goedkope en mee-gaande arbeidskrachten – is volgens de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) een van de voornaamste gevolgen van het feit dat de boeren instabiele prijzen uitbetaald krijgen en meer bepaald van de voortdurende druk op de markt om die prijzen te verlagen. Toch is het fenomeen bijzonder opvallend in de cacaosector, waar zelfs gevallen van kinderslavernij werden gerapporteerd.

► Traditioneel worden cacaobomen verbouwd op kleine, beschutte plantages in tropische wouden. Het gaat dus om een exploitatietype dat de habitat van tal van diersoorten vrijwaart en de biodiversiteit intact houdt. Maar wat zien we nu? Sinds enkele jaren worden er methodes voor intensieve productie ontwikkeld, die schadelijk zijn voor de biodiversiteit.

► Cacaobomen zijn vrij fragiel. Dat kan de cacaoboeren ertoe aanzetten om hun bomen te beschermen met behulp van pesticiden. Maar gezien de lage cacaoprijzen kunnen maar weinig boeren het zich veroorloven om pesticiden te kopen. Overigens weten zij die wél pesticiden gebruiken zelden hoe ze er weldoordacht mee moeten omspringen, met gevaar op overmatig gebruik en vervuiling tot gevolg.

► Tot slot worden er nu op grote schaal niet-beschutte plantages aangelegd (meer bepaald in Indonesië). Die zijn makkelijker en rendabeler maar ze leiden tot ontbossing en systematisch gebruik van pesticiden. Bovendien is deze cacao minder lekker dan de cacao uit beschutte plantages.

Sector krijgt vragen maar blijft ondoorzichtig

Onder druk van de publieke opinie wou de cacaosector zelf met een oplossing voor het probleem komen: er werd werk gemaakt van een stichting, een protocol en een certificeringsprogramma voor deze sector op het niveau van de producerende landen. Bedoeling: komaf maken met kinderarbeid. Dit initiatief, dat vier jaar geleden van start ging, zette onder meer de regeringen van de West-Afrikaanse landen onder druk. Tot nu toe boekte het zo weinig resultaat dat de niet-gouvernementele organisaties de sector er in feite van verdenken dat die het probleem enkel op de nationale overheden, ja zelfs op de... Internationale Arbeidsorganisatie wil afwentelen. Slechts weinig producerende bedrijven nemen rechtstreeks aan het certificeringsprogramma deel en bij gebrek aan transparantie en controle kan geen enkele onderneming garanderen dat er in haar productieketen nergens sprake is van kinderarbeid. We kunnen ons dus afvragen of de grote cacaoafnemers dit probleem wel echt ernstig nemen.

Zelfs de kritische waarnemers aan wie wij rechtstreeks vragen stelden (humanitaire en milieu-NGO's bijvoorbeeld) aarzen om deze of gene onderneming bij naam te noemen, met als argument dat dit de schuchtere initiatieven op het terrein in gevaar zou kunnen brengen. Wij hebben evenwel getracht meer te weten te komen via een enquête die wij rechtstreeks aan de betrokken ondernemingen hebben gericht.

De enquête

Doel van deze enquête: achterhalen in welke mate de industriële cacaoafnemers en -gebruikers, de chocoladeproducenten

en -distributeurs in sociaal en ecologisch opzicht hun verantwoordelijkheid nemen en actief zijn. In een eerste fase stuurden wij naar de bedrijven een vragenlijst over diverse aspecten van hun sociale en ecologische verantwoordelijkheid:

- ▶ hebben zij op dat vlak een beleid, wat houdt dat beleid in, is het van toepassing op de volledige productieketen?
- ▶ welke controle-instrumenten hebben de bedrijven in het leven geroepen om te checken of dit beleid ook echt wordt toegepast?

In sociaal opzicht gaat het uiteraard over de toepassing van de basisconventies van de IAO – die zijn het absolute minimum – en meer bepaald over de afwezigheid van kinderarbeid, een zeer heikel gegeven in de cacaosector.

In ecologisch opzicht moet een onderneming die haar verantwoordelijkheid neemt het gebruik van pesticiden trachten te vermijden en teelt in het onderhoud (in de schaduw) aanmoedigen omdat die het best is voor de biodiversiteit.

Tegelijk met de vragenlijst analyseerden wij ook alle officiële publicaties van deze bedrijven. De verzamelde gegevens toetsen wij dan aan het standpunt van de kritische waarnemers. Tot slot beoordeelden wij aan de hand van de ontvangen antwoorden en de vergaarde inlichtingen in welke mate elke onderneming in deze materie transparantie wil nastreven. Die scores vindt u in de tabel hiernaast.

Ethiek? Wadisa?

De belangrijkste vaststelling bij het bekijken van deze tabel? De E-scores zijn duidelijk in de meerderheid. In de meeste gevallen wijzen ze op het gebrek aan transparantie: bedrijven die nagenoeg niets publiceren rond sociale of ecologische verantwoordelijkheid en weigeren om aan dergelijke enquêtes mee te werken. Nochtans zijn er wel degelijk problemen: ruim de helft van de cacao-productie ter wereld komt uit landen waar kinderarbeid schering en inslag is. Indien de bedrijven écht werk zouden maken van systemen om dit fenomeen te vermijden, dan zouden ze dat wellicht met plezier aan de grote klok hangen. Hun stilzwijgen is dus verdacht. Vandaar dat de consument druk moet uitoefenen met het oog op betere controle en betere traceerbaarheid in de cacao-keten. En de strategie om zich te verlaten op collectieve communicatie via beroepsorganisaties als Caobisco (die onder meer de chocolademakers in Europa groepeerd en vertegenwoordigt) is duidelijk gewoon een andere manier om de realiteit te verhullen. Enkel organisaties die zich inzetten voor eerlijke handel (Oxfam Wereldwinkels) hebben in de meest kritieke fases van de productieketen hulp- en controleprogramma's ingebouwd. Toch nemen we ook nota van de (beloofde) inspanningen van Nestlé om werk te maken van een verantwoordelijk sociaal en ecologisch beleid. Laten we afwachten wat daar in de praktijk van komt.

Kraft en Barry Callebaut, twee andere reusachtige spelers op de wereldmarkt, leiden kleine projecten om cacao-boeren te helpen om bij het verbouwen en oogsten van de cacao gezonde methodes voor parasietbestrijding te gebruiken. Wij betreuren evenwel dat bedrijven die zoveel invloed hebben in de sector zo weinig doen op ethisch vlak.

De andere ondernemingen uit deze enquête doen óf niets óf zijn totaal ondoorzichtig op sociaal en economisch vlak.

SOCIALE EN ECOLOGISCHE VERANTWOORDELIJKHEID VAN DE CACAOPRODUCTENTEN EN CHOCOLAEDISTRIBUTEURS (1)											
ONDERNEMING (en merken)	ECOLOGISCHE CRITERIA				SOCIALE CRITERIA				TRANSPARANTIE		GEMIDDELTE BEOORDELING
	Bestaan van een milieubeleid?	Bestaan van een milieuzorgcertificaat?	Controle op de toepassing van dat beleid (productie van chocolade)	Controle op de toepassing van dat beleid (cacaoketen)	Bestaan van een sociaal beleid?	Controle op de toepassing van dat beleid?	Bestaan van een sociaal certificaat?	Hulp bij de economische ontwikkeling van de cacao-boeren	Medewerking aan de enquête	Spontaan verspreide informatie	
OXFAM Wereldwinkels (Oxfam, Equita)	C	A	E	A	A	A	A	A	B	B	B
NESTLE (Nestlé)	A	D	B	C	A	C	E	C	A	A	C
BARRY CALLEBAUT (Callebaut, Jacques)	C	C	E	D	D	D	D	D	B	C	D
KRAFT INC (Côte d'or, Meurisse)	C	E	C	E	C	C	E	C	E	C	D
GALLER (Galler)	E	D	E	D	D	D	E	D	C	E	E
LINDT (Lindt)	E	E	E	E	E	E	E	E	E	E	E
NEWTREE (NewTree)	E	E	E	E	E	E	E	E	A	E	E
ALDI (Château)(2)	E	E	n.	n.	E	n.	E	E	E	n.	E
LIDL (Lidl)(2)	E	E	n.	n.	E	n.	E	E	E	n.	E

(1) Beoordelingschaal van A (de onderneming beantwoordt aan alle vereisten voor dit criterium) tot E (de onderneming beantwoordt helemaal niet aan de vereisten of is volkomen ondoorzichtig voor dit criterium).

(2) Deze twee merken zeggen dat ze enkel distributeurs zijn en weigeren de naam van hun chocoladefabrikant bekend te maken. Vandaar meerdere vakjes met "niet van toepassing" (n.). Bij Oxfam daarentegen zijn de namen van de fabrikanten bekend en konden wij hun scores opnemen in de tabel.

Zeg "ja" tegen ethische chocola

Cacao-industriëlen en chocoladeverkopers zijn het duidelijk beter gewend om te communiceren over de aantrekkelijke aspecten van hun producten dan over de manier waarop de ingrediënten worden geteeld.

Als consument de voorkeur geven aan chocolade van merken die in dit domein meer inspanningen doen dan andere, is een manier om druk uit te oefenen op de markt. Oxfam Wereldwinkels (merken Oxfam en Equita, ook te koop bij Carrefour en Colruyt) is het label dat op dit vlak de beste garanties biedt, ook al moeten de prestaties inzake milieuzorg nóg beter. Het klopt dat deze producten iets meer kosten dan andere, maar het verschil lijkt bijzonder onbeduidend als u kijkt naar de impact ter plaatse: de cacao-boeren krijgen een betere prijs zodat ze aan de spiraal van armoede – en dus ook aan de noodzaak van kinderarbeid – kunnen ontkomen en de cacao-plantages zijn beter voor het milieu en de biodiversiteit. En ook al kost deze chocola dan iets meer dan die van sommige grote merken, hij is nog altijd niet zo duur als die van een merk als NewTree.

Als u toch bekendere merken verkiest, lijkt Nestlé momenteel de meest ethische keuze. Maar dit moet in de praktijk nog bevestigd worden. Ook andere merken die in België te koop zijn hebben een "eerlijke" chocolade in hun gamma: Galler en Delhaize bijvoorbeeld.

Tot slot nog dit: begin oktober gaat in België de Week van de Fair Trade door. Voor al wie dat wil een kans om zijn hart te tonen.